

GÜNEY AVRUPA REFAH REJİMİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE: BİR DEĞERLENDİRME

Ramazan TİYEK

Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ramazantiyek@gmail.com

Umut YERTÜM

Arş. Gör., Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, umutyertum@gmail.com

Özet

Toplumda sosyal barışı, sosyal adaleti ve gelir adaletini sağlamaya çalışan devletler literatürde sosyal refah devleti olarak adlandırılmaktadır. Modern anlamda refah devleti modellerine yönelik çalışmalar ise Avrupa’da sosyal politikanın altın çağının sona ermesine yakın 1970’li yıllarda ortaya konulmaya başlanmıştır. İlk olarak Gosta Esping Andersen tarafından yapılan çalışmada refah devleti modelleri; Liberal, Muhafazakâr ve Demokratik olmak üzere üç farklı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. İlerleyen dönemlerde özellikle Muhafazakâr modele yöneltilen eleştiriler sınıflandırmalara farklı bir bakış açısı katmıştır. Leibfried İtalya’nın muhafazakâr modelden ziyade; İspanya, Portekiz ve Yunanistan ile birlikte Güney Avrupa Refah modelini oluşturduğunu ve bu ülkelerin birçok konuda benzerlik gösterdiklerini ifade etmiştir.

Bu çalışmada İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkeleri OECD, ILO ve Dünya Bankası verileri çerçevesinde; refah devleti modelleri bağlamında incelenmiştir. Türkiye’nin refah rejimi Güney Avrupa Refah modeli kapsamında değerlendirilerek benzer ve ayırıcı yönleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refah Rejimi Sınıflandırmaları, Güney Avrupa Refah Modeli, Sosyal Politika, İş Piyasası

EVALUATION OF THE TURKISH WELFARE REGIME WITH CONTEXT OF SOUTHERN EUROPEAN WELFARE SYSTEM

Abstract

The states who try to bring social justice and assure the income equality in societies are called social welfare states in literature. The researches about social welfare states have been started in lates of 1970 which is golden age of social policy. The first work in modern way on social welfare states was conducted by Gosta Esping Andersen who classified the welfare states into three different regime which are Liberal, Conservative and Social Democratic welfare states. Later critiques on his work by especially Leibfried lead to another classification which is southern European welfare state. Leibfried described Spain, Greece and Portugal along with Italy as southern European welfare states and specified the similarities among them.

In this study, the states such Spain, Italy, Portugal and Greece are analyzed with datas from Eurostat, ILO and Worldbank with the context of welfare state regimes. Turkish welfare regime is analyzed with comparision of southern European welfare system.

Key Words: The Classifications of Welfare Regimes, Southern European Welfare Regime, Social Policy, Labour Markets

GİRİŞ

Refah ve Devlet kavramları çok uzun yıllar önce kullanılmış olsa da, ikisinin bir arada kullanıldığı ve “Devlete” yüklendiği görev nedeniyle ayırıcı bir özellik katan Refah Devleti kavramı ilk olarak Başpiskopos Sir William Temple tarafından kullanılmıştır (Forberg, 2012: 1-3).

Refah Devleti; devletlerin toplumların sosyal refahını en yükseğe çıkarmayı sağlamak amacıyla ekonomilerine aktif ve kapsamlı olarak müdahalede bulunmasını öngören devlet anlayışını ifade etmektedir. Bu anlayış piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını ve yetersizliklerini kamu gücüyle ortadan kaldırmayı hedeflemektedir (Alp, 2009: 266).

Piyasa başarısızlıklarını ya da oluşan yeni piyasa koşullarının toplumda meydana getirdiği olumsuzluklar Avrupa sosyal politikanın doğmasına yardımcı olmuştur. Sosyal politikanın Avrupa kökenli bir kavram olması onun ilk kurumsallaştığı ve somutlaştırdığı coğrafya da doğal olarak Avrupa kıtası olmaktadır (Çelik, 2014: 15).

10. yüzyıl itibarıyla Avrupa’da refah ideolojisinin başladığı kabul edilmektedir. Bu ideolojinin en temel kurumları ise; kilise ve devlettir. Ortaçağda geleneksel düşünceye göre; yoksulların korunmasının dünyevileştirilmesine karşı çıkılarak bunun kilise aracılığıyla yerine getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. 1630’larda Paris nüfusunun dörtte biri dilenciydi keza İngiltere’de de durum çok farklı değildi. Sosyal haklar manastırların elindeydi. Kiliseye bu denli önem atfedilmesinin bir sonucu olarak da kilise çok güçlü bir konuma gelmişti (Şenkal, 2011: 29-30).

Toplumda baş gösteren ve sosyal politika ihtiyacı doğuran olumsuzlukları feodal dönemde serflerin çalışma koşullarından, sermaye biriktirmeyi hızlandırma niyetindeki lordların kamu arazilerinin etrafını çevirerek yoksul köylüleri topraklarından ederek kentlere gitmeye zorlamasına götürmek mümkündür (Huberman, 2012: 120-121). Fakat modern anlamda Refah Devleti ihtiyacı doğuran esas olumsuzlukları sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan bağımlı çalışanların kötü çalışma koşulları olarak ifade etmek gerekir.

Refah Devleti kavramının 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde kullanılmış olması modern anlamda refah devleti uygulamalarının daha önce de gözlemlendiği gerçeğini değiştirmemektedir. Bugünkü uygulamaların kökü tabii ki geleneklere ve yardımseverlik ahlakına bağlanabilir. Fakat modern anlamda sosyal politika daha kurumsal bir yapıyı ifade etmektedir. Geleneksel yöntemlerdeki merhametten ziyade adalet düşüncesinin, lütfetmekten ziyade hak temeline dayanmakla birlikte; gönüllü, gelip geçici ve dar

kapsamdan ziyade zorunlu, kalıcı ve yaygın uygulamaları oluşturmaktadır (Koray, 2005: 42).

19. yüzyıl İngiltere’de uygulanan temel eğitimi sağlamaya yönelik yasal düzenleme ve özellikle 1883 yılında Bismarck tarafından ilk kez uygulanan sosyal sigorta uygulamaları modern anlamda ilk Refah Devleti uygulamalarını oluşturmaktadır (Özdemir, 2007: 16-17).

Modern anlamda refah devleti uygulamalarının ortaya çıkışı ve gelişimi iki anahtar gelişmeye bağlanmaktadır. Birincisi işçi hareketlerinin yükselişiyken, ikincisini siyasal demokrasinin gelişimi oluşturmaktadır. İlginç olan nokta ise; 1883 yılında “Demir Şansölye” lakaplı Bismarck’ın uygulamaya koyduğu sosyal sigorta uygulamasının işçi hareketlerinin çok da güçlü olmadığı bir döneme rastlamasıdır. Bismarck’ın bu kararı almasında; ilk olarak zorlu çalışma koşullarının işçilerin ve dolayısıyla işgücünün sağlığını tehdit eder hale gelmesinin ve son olarak işçi hareketlerinin bunlara bağlı olarak muhalefete ve isyana neden olacağı korkusu ifade edilmektedir. Bismarck’ın aynı tarihlerde Sosyal Demokratik İşçi Partisinin faaliyetlerini Almanya’da yasaklamış olması bunun en büyük kanıtı olarak gösterilmektedir (Wahl, 2011: 20-24).

1. Refah Devleti ve Gelişim Süreci

Sosyal refah hizmetlerinin başlangıcı olarak 19. yüzyılın kabul edilmesi birçok sosyal bilimci tarafından pek de uygun görülmemektedir. Bunun başlıca nedenini ise; insanlığın ayrılmaz parçası olan yardımseverlik duygusunun 19. yüzyıldan çok önce hatta insanlık tarihinden itibaren insanda bulunan bir özellik olması nedeniyle; sosyal refah hizmetlerinin de çok eski tarihlerde başladığı anlayışı oluşturmaktadır (Ersöz, 2011: 27). Fakat bu tür hizmetlerin gönüllü ve sistematik olmayan uygulamalar olması modern anlamda refah devletinin başlangıcı olarak görülmemesinin en önemli nedenlerinin başında gelmektedir.

Sanayi devrimi sonucu; yüzyıllardır ayakta duran aynı zanaatı ve ticareti yapanların kendi çıkarlarını korumak için kurdukları ve çıkar farklılığına dayanan lonca sistemi sarsılmış; vasıflı ve yarı vasıflı çalışanların çıkar birliği yaptığı yeni bir dönem başlamıştır (Tokol, 1997: 3-4).

20. yüzyıla kadar geçen sürede devletler üretim şeklinde meydana gelen değişikliklerin neden olduğu sorunlarla direkt olarak ilgilenmemişlerdir. Devletler genel olarak; güvenliği sağlamayı, ülke içinde adaleti sağlamayı ve ülke genelinde altyapıyı geliştirmek

gibi 3 görevi asli görevi sayıp bunların dışında piyasa ve sorunlarıyla pek ilgilenmemiştir. Müdahaleci devlet anlayışının 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başladığı kabul gören bir anlayıştır. Daha önceleri liberal piyasa felsefesine tamamıyla sadık kalan devlet daha sonraları; fiyat ve ücretlerin tespitinden iş piyasalarının düzenlenmesine, imar işlerine, sosyal güvelik sağlamaya ve benzeri birçok işe el atmıştır. Bunun sonucunda da ; “seyirci devlet” ya da “jandarma devlet” anlayışından sıyrılarak “oyuncu devlet” ya da “baba devlet” rolüne girmiştir (Özdemir, 2007: 30).

Oyuncu devlet rolüne giren devlet bu görevi ilk önceleri; çalışma saatlerinin düzenlenmesi, kadın ve çocuk işçileri koruyacak bir takım yasal düzenlemeler ile bireysel çalışma ya da toplu iş ilişkilerini yasal bir zemine oturtarak iş piyasalarına direk müdahalede bulunarak düzenleyici bir tavır takınmıştır (Ekin, 1994: 13-14).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ve 1975'e kadar geçen süre içerisinde devlet müdahalesi deyim yerinde ise zirve yapmıştır. Bu dönemde devletler; vergilendirme ve harcama faaliyetlerini çok fazla arttırmışlar ve yapılan bu harcamalar İsveç gibi bazı ülkelerde Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın %60'ına tekabül etmiştir. Bu dönemde hakim olan Keynesyen yani; ücretler düzeyini artırarak ekonomideki mal ve hizmet talebini arttırmayı bu yolla da tam istihdamı sağlamayı amaçlayan politikalar başarılı olmuş ve piyasanın işlerlik kazanmadığı dönemlerde devletler müdahale ederek bu sistemin tıkanmasını engellemişlerdir (Özdemir, 2007: 30-31).

1.1. Refah devleti anlayışını etkileyen düşünceler

Refah kavramı tanımlamada olduğu gibi politik olarak da; sağ ve sol olarak iki farklı görüş etrafında toplanabilir. Sol politik görüşe göre refah devleti olması gereken bir kurumdur; kamusal önlemlerin ve kurumsal refah devletinin desteklenmesi gerekmektedir. Sağ politik görüşe göre ise; refah devletinin kendisine dolayısıyla kamunun bu yolla yaptığı önlemlere de karşıdır, bireyseliğin ön planda olduğu bir düşünce olmakla birlikte devletin kalıntı refah modeline yani son çare olarak müdahale etmesi gerektiği görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşler etrafında şekillenen modeller; kapitalist anlayışa dayalı piyasa ekonomisi, kapitalist sistemin varlığını sona erdirmeye amacıyla ortaya çıkan sosyalizm ve bu iki sistemin karışımı olan Karma sistem bir diğer adıyla devletçilik (sosyal refah devleti) olarak sıralanabilir (Özdemir, 2007: 44).

Politik olan bu iki farklı görüşün de aslında gelişen sosyal olgularla birlikte toplumda kendine yer edinmektedir. Sanayi devrimi ile birlikte; bir tarafta fiziki gücü ile çalışan emeğinden başka kiralayacak ya da satacak bir şeyi olmayan işçi, diğer tarafta ise üretim

araçlarına sahip sermaye sınıfı bulunmaktadır. Bu farklılıkların sonucu olarak da; emeğini satarak geçinen işçilerin çalışma şartları her geçen gün kötüleşirken sermaye sahiplerinin ekonomik gücü ters orantılı olarak artmıştır. Bu olgu karşısında devletin bu kötü çalışma koşullarını değiştirmesi gerektiğine inanan sosyalistler (Komünist) ile düzenin kendi dengesi olduğuna inanan liberaller refah devleti olgusuna birbirinden tamamen farklı iki anlayışı sergilemişlerdir (Tokol, 1997: 3-4).

1.2. Sınıflandırmalar

Refah devleti olgusu ile modern anlamda çalışmalar 1970’li yıllarda başlamıştır. Değişik sosyal bilimlerde çalışmalar üreten bilim adamları; refah devleti olarak kabul edilen ülkelerdeki sosyal politikaların kökeni ve gelişimi ile ilgili çalışmalar sonucunda bir takım eserler vermişlerdir. 1970’li yıllara gelindiğinde konunun teorik boyutları ortaya çıkmış ve bu verilerle refah devleti sınıflandırması ya da kategorizasyonu üzerinde eserler verilmiştir (Özdemir, 2005: 232-233). Refah devleti sınıflandırmaları Gosta Esping-Andersen’in “the three worlds of welfare capitalism” adlı çalışmasından önce başka bilim adamları tarafından da yapılsa da Espin-Andersen bu sınıflandırmalarının daha sistematik bir yapıya sahip olduğu gene kabul gören bir anlayıştır.

Bu çalışmanın temelini de Esping-Andersen’in yapmış olduğu sınıflandırmalar ve onun yapmış olduğu sınıflandırmalara gelen eleştiriler sonucunda yeniden düzenlenen sınıflandırmalar oluşturmaktadır. Esping-Andersen; Liberal refah rejimleri, Sosyal demokrat refah rejimleri ve Muhafazakâr (Korporatist) refah rejimleri olarak üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutmuş ve bu tür refah rejimlerinin temel özelliklerini açıklama yoluna gitmiştir.

1.2.1. Liberal (kalıntı) refah rejimleri

Esping-Andersen’in yapmış olduğu refah devleti sınıflandırmalarının ilkinin oluşturduğu “liberal refah rejimleri” sınıflandırmalarda farklı isimlerle de anılmaktadır. Başka bir ifade ile “Anglosakson Model” ya da “kalıntı refah rejimleri” liberal refah rejimleri ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Literatürde liberal ya da kalıntı refah modeli olarak kabul gören bu refah devleti modeli; devletin hâkimiyetinin sınırlı olduğu piyasa merkezli bir modeli ifade etmektedir. Bu model tanımlamasına; Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İsviçre, Avustralya, Japonya ve bazı sosyal bilimciler İngiltere’nin de girdiğini belirtmektedirler (Sarıca, 2008: 129-130).

Liberal refah rejiminde devletin vatandaşlara sağladığı yararlar sınırlı olmakla birlikte, yapılabilecek yardımların gelir araştırmasına dayalı olması bu sistemde ihtiyaç durumunda bulunanların damgalanmasına neden olmaktadır. Devlet en son çare olarak müdahale eden bir işleve sahip olduğundan; vatandaşların kendi refahlarını piyasada aramaları teşvik edilmektedir. Devletin en kötü durumda bulunanlara gelir transferi yapmasını bile gelir testi ile belirlemesi sosyal sigorta yararlarının sınırlı bir seviyede olmasına neden olmaktadır (Özdemir, 2007: 135).

Bu modelde devletin ne istihdamı sağlama amacı ne de sosyal sorunların meydana getirdiği olumsuzlukları çözüme amacından bahsedilebilir. Devlet her türlü yol denendikten sonra eğer ortada hala bir sorun mevcut ise; bu sorunu çözmek için başvurulacak en son merci olarak görülmektedir.

Nispeten daha düşük bireysel sosyal yardımlar sunan liberal model gelir ve kapsamlı sigorta primlerine dayanmasının yanı sıra serbest piyasa modeline uygun bir şekilde arz-yanlı makro ekonomik politikaları teşvik etmiştir. Bu model tanımına uyan ülkeler 1980 sonrasında dönemin ekonomik şartlarını iyileştirmek amacıyla; kamusal sanayi ve hizmetleri özelleştirme yoluna gitmiştir. Bu model tanımlanmasında kabul gören ülkeler; kriz dönemlerinin de etkisiyle iş mevzuatlarını esnekleştirme bahanesiyle kuralsızlaştırma yoluna gitmişler, bunun sonucunda daha fazla yabancı sermaye çekmekle birlikte işçi-işveren arasında meydana gelen anlaşmazlıkların çözümünde de piyasa tarafında bulunarak sendikal faaliyetlerine müdahalede bulunarak grevleri ve “closed-shop” uygulamalarını sınırlandırmışlardır (Parlak ve Aykaç, 2004: 6).

Liberal modelde emeklilik sistemi de en alttakiler için minimum bir sosyal güvenlik sağlamakta fakat bunun yanında emeklilik döneminde esas refah getirecek ödemelerin piyasaların aracılığıyla verilmesi mantığına dayanmaktadır. Başka bir deyişle orta ve yüksek gelir sahibi kimseler bu tür emeklilik sisteminde aylıkları ile orantılı bir emekli maaşı elde edemedikleri için özel teşebbüslere yönelerek bu açığı kapatmışlardır. Sistem bu şekli ile yine en alt gelir grubuna sahip olanlar için cazip hale gelmektedir. Sistemdeki emeklilik anlayışı kısaca; orta ve yüksek gelirli kimselerin aynı oranda maaş bağlama istemeleri halinde bunun piyasa yoluyla giderilebileceği; düşük gelirliler için ise taban maaş bağlama oranı ile olumsuzlukları biraz olsun giderme yoluna gitmektedir (Alper, 2004: 22-23).

1.2.2. Muhafazakar/korporatist refah rejimleri

Esping-Andersen üçlü tanımlamasında bu modeli Muhafazakâr refah modeli olarak tanımlasa da; “korporatist model”, “Kıta Avrupası modeli”, “Bismark Ülkeleri modeli”, “sosyal sigorta modeli”, ve son dönemlerde daha çok kullanılan “Hristiyan Demokratik rejimler” gibi çok farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Almanya’nın en genel örnek olarak başı çektiği bu modelde; Belçika, Fransa, Avusturya ve Kısmen İtalya bu sistemin özelliklerine sahiptirler (Özdemir, 2005: 245).

Bu modele ait ülkelerin genelinde geçerli olan istihdam bağlantılı sosyal sigorta uygulamaları kişileri istikrarlı, yaşam boyu istihdamla etkili biçimde korurken, emek piyasasıyla doğrudan ve sağlam bağlantıları olmayan bireyleri ise çok daha az korumaktadır. Bunun bir sonucu olarak bu modelde kadınlar ve düzenli bir çalışmaya sahip olmayanlar için yetersiz kalmakta ve tam koruma sağlayamamaktadır. İstikrarlı bir şekilde istihdama katılma gecikmekte ve daha çok güvencesiz işlerde çalışanların; emeklilik için yeterli çalışma süresini sağlayamamalarına neden olmaktadır. Bu sistemin bir diğer özelliği ise; temel olarak erkeğin iş piyasalarına katılmasını teşvik etmesidir. “Breadwinner” ya da diğer bir ifadeyle evin geçimini sağlayanlar için güçlü iş garantilerinin yanı sıra yüksek oranda pasif gelir garantileri sağlayan sistem bir yandan evlilik kurumunun istikrarsız bir hale gelmesine neden olmakta diğer yandan geleneksel olmayan hane halklarıyla birlikte bir sorun halini almaktadır (Şenkal ve Sarıipek, 2007: 165).

Bu modeli benimseyen ülkelerde çalışma hakkı ya da başka bir deyişle istihdamı yüksek tutma hedefinden ziyade sosyal güvenlik hakkını yani sosyal sorunları sosyal güvenlik yardımı ile çözmeyi seçmişlerdir. Fakat sosyal güvenliğin çalışma ile bağlantılı bir hak oluşu; devletin farklı nedenlerle gelir kaybı yaşayan vatandaşlarına istihdam ile bağlantılı olanaklar sunmak yerine daha çok tazmin edici rolü seçmesi bu model ülkelerinde istihdama girişin teşvik edilmesi bir yana istihdama girmemeyi daha cazip hale getirmektedir (Özdemir, 2005: 246).

Bismark modeli olarak da anılan bu refah devletlerinde emeklilik sistemleri liberal refah devletlerinden farklı özellikler göstermektedir. En tipik örneği Almanya’da bulunan bu sistemde; epeyce cömert ve kazançla ilişkili bir kamusal ayağa sahip olması ve mesleki özel emekliliğin gönüllülüğe dayanması ekstra bir refah sağlama özelliği göstermektedir. Bu modeldeki maaş bağlama oranlarının yüksek oluşu sadece alt gelir gruplarının değil orta ve yüksek gelirli grupların da bu sistemde tatmin edici bir gelir elde etmelerini sağlamıştır. Liberal modelin aksine Bismark modelinde taban gelir uygulaması

bulunmamakla birlikte bağlama oranlarının yüksek oluşu ve bütçeden yapılan devlet katkılarının bir hayli yüksek oluşu; işçi-işveren toplam primlerin %63 kalanını ise devlet karşılamakta, sistemi tüm gelir grupları için cazip hale getirmektedir (Alper, 2004: 25-26).

1.2.3. Sosyal demokrat/İskandinav refah rejimleri

Sosyal demokrat refah rejimleri, “evrensel refah rejimleri”, “İskandinav model” gibi farklı adlandırmalarla da tanımlanmaktadır. Bu rejim modelinin özelliklerini taşıyan ülkeler Norveç, Danimarka, Hollanda, Finlandiya olmakla birlikte en önde gelen model ülke İsveç’tir ve bazı sosyal bilimciler bu modeli “İsveç modeli” olarak da adlandırmaktadır. Bu rejimin en öne çıkan özelliği şüphesiz evrensel bir yapıya sahip olmasıdır. Bununla birlikte sosyal dayanışma ve sınıflar arası eşitlik bu modeli diğer refah modellerinden ayırmaktadır (Özdemir, 2005: 248).

Evrensel bir refah sistemini benimseyen Demokratik refah modelinde piyasa refah artırıcı sosyal işlerde sınırlı bir yere sahiptir. Asgari ihtiyaçların sağlanmasında eşitlikten ziyade en yüksek standartlarda eşitliğin sağlanmasını hedefleyen bir refah devleti rejimini oluşturmaktadır. Demokratik rejimin diğer modellerden ayrılan bir diğer önemli özelliği ise; devletin refahın sağlanmasında rolü olan ikinci ya da üçüncü sıradaki merci değil bunun tam tersine devletin sosyal hakların sağlanmasında asıl merci olduğu anlayışı yatmaktadır. Evrensel ve dayanışmacı bir refah devletini sürdürebilmenin çok büyük maliyetlere neden olması; bunu sürdürebilmenin en birincil yolunun ise insanların çok büyük bir kesiminin çalıştığı ve çok az bir kesimin sosyal yardımlarla yaşadığı bir toplum yapısı gerektirmektedir. Bu gerekliliğin bilincinde olan Demokratik rejim ülkeleri tam istihdam vaadine göre örgütlenmiş bir devlet profili oluşturmaktadır (Sarica, 2008: 88).

Sosyal Demokratik rejimlerde emeklilik sistemleri liberal ve muhafazakâr modeldeki emeklilik sistemlerinden farklılıklar arz etmektedir. Bu sistemin en tipik örneğini oluşturan İsveç’te Bismarckçı öğelerle sosyal demokratik mesleki sigortaların öğelerini bir arada gösteren özelliklere sahiptir. Bismarck sigorta modelinde olduğu gibi maaş bağlanması kazançla ilgili ve cömert olmakla birlikte mesleki sigortaların da gelişmesine imkan verecek biçimde oluşturulmuştur. Sistemin en büyük farklılığı ise; evrensel özelliklere sahip olmasından kaynaklanan ve dünyada ilk kez minimum bir emeklilik aylığını prim ödeme şartına bakılmaksızın tüm vatandaşlarına garanti etmiş olmasıdır. Fakat 1990’lı yıllardan itibaren emeklilik harcamalarının kamu üzerindeki baskısını

azaltmak için sistem içerisinde bir takım değişikliklere gidilerek; sistemin yükünün bir kısmı piyasaya aktarılırken bu yolla da geç emeklilik özendirilerek işgücü piyasasında hareketliliğin de artması beklenmektedir (Alper, 2004: 27-28).

Sosyal Demokratik rejim ülkelerinde kamu kesiminin istihdam içindeki payı oldukça yüksektir. Bununla birlikte kadınların işgücüne katılım oranları da gelişmiş ülkelerdeki oranların çok üstündedir. Tam istihdam hedefi ile örgütlenen devletler buna ulaşabilmek için esnek çalışmaya güvenceli olarak imkân vermektedirler. Bu esneklik imkânların bir sonucu olarak da kadınlar hem ev işlerine zaman ayırabilmekte hem de kendilerine uyan sürelerde çalışma imkânlarına sahip olmaktadır (Özer, 2006: 22-23).

1.2.4. Sınıflandırmaya sonradan dâhil edilenler: güney Avrupa rejimleri

Esping-Andersen'in yapmış olduğu üçlü refah rejimi sınıflandırması başka araştırmacılar tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Ülkeler arası farklılığın göz önüne alınmadan çok basit bir şekilde sınıflandırmaya gidilmesi, Güney Avrupa ülkelerindeki gibi enformel bağlar ve aile bağlarının refah sunumunda önemli bir rol oynadığının göz ardı edilmesi eleştiri konusu olmuştur. İspanya ve İtalya gibi aile kurumunun son derece önemli olduğu ülkelerin Kıta Avrupası refah rejimlerine dahil edilmesi bu ülkelerin iyi analiz edilmesini ve farklı özelliklerinin belirtilmesini engellemektedir. Özellikle Leibfried, Esping-Andersen'in yapmış olduğu tanımlamalardaki boşlukları doldurmak amacıyla bu sınıflandırmayı yapmıştır. Bu tanımlamayı yaparken Titmuss'un eklemiş olduğu "tam oluşmamış refah devletleri" modeli Leibfried tarafından "Latin kuşağı ülkeleri" ile aynı kategoriye dâhil edilmektedir (Özdemir, 2005: 255-258).

Kurumsal bir yapıya ve vatandaşlarına yeterli sosyal yardım yapabilecek mekanizmaya sahip olmayan bu rejimdeki ülkeler; bu olumsuzluklara rağmen anayasalarında bulunan modern anlamda refah devleti özellikleri ile kurumsallaşmış vaatler devleti olarak adlandırılmaktadır.

1.2.4.1. Kuzey Avrupa - güney Avrupa ayrımı

Karşılaştırmalı refah rejimleri literatüründe İtalya Esping-Andersen'in yapmış olduğu sınıflandırmada "muhafazakâr-corporatist" ülkeleri ile aynı sınıflandırmada kendisine yer bulabilmiş ve İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkeler sınıflandırmaya dâhil edilmemiştir. Ailelere yapılan yüksek orandaki yardımlar ve geçimi sağlayan bireylerin iş piyasalarındaki pozisyonlarının önemi muhafazakâr modelin iki temel özelliğini

oluşturmaktadır. Oysa muhafazakâr modeldeki ülkeler bu ortak özelliklerin dışında çok önemli bir takım farklılıklara da sahiptirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde hızla sanayileşen Almanya, Belçika, Hollanda ya da Fransa'ya oranla; Güney Avrupa ülkelerinin ekonomisinin 1950'li yıllarda en önemli bileşeni tarım olmaktadır. Ve ancak 1960'lı yıllardan sonra güney Avrupa ülkeleri de sanayileşme hamlelerini gerçekleştirebildiler (Andreotti vd. 2001: 43-45).

Kuzey-Güney karşılaştırmalarında sanayileşmenin önemli bir etkisi görülmektedir. Bu yüzden Kuzey Avrupa-Güney Avrupa ayrımının en temel niteliği modernleşme süreçlerini tamamlamalarının farklı tarihlere gelmiş olmasıdır. Kuzeye oranla daha geç sanayileşen Güney Avrupa ülkeleri kuzey ülkelerinden farklı olmalarına rağmen onlardan çok fazla etkilenmişlerdir (Günel, 2009: 45-46).

Bu toplumsal farklılıkların yanı sıra Güney Avrupa Ülkelerindeki transfer harcamaları da çok farklı karakteristik özellikler taşımaktadır. Bismarck sosyal sigorta sisteminin çok farklı bir türüne sahip olan bu ülkelerde; bir yanda sistemin içerisinde bulunan, işgücü çekirdeği olarak kabul edilen ve çok cömert koruma uygulamalarına sahip olanlar diğer yandan ise; sistemin dışında kalanlar ya da düzensiz piyasalarda ikame edilenler olarak kabul edilen ve çok zayıf koruma elde edebilen diğerleri olarak tasvir edilebilir (Ferrera, 2000: 168).

2. Güney Avrupa Refah Rejimleri

Güney Avrupa refah rejimleri kategorisinde sayılan ülkelerin kısaca; kurumsal bir yapıdan yoksun ve vatandaşlarına yeterli sosyal imkân sağlayamadıkları görülmektedir. Maurizio Ferrera'nın bu tanımlamaya ilaveten; çok yüksek emekli maaşına sahip olanlar ile önemsenecek derecede az miktarda emekli maaşına sahip olanların bir arada olmaları, gelişmemiş devlet kuruluşları yoluyla kısmen gerçekleşen ulusal sağlık sisteminin sistemin diğer ayırıcı özellikleri olduğunu belirtmiştir. Bu ülkelerde geleneksel olarak aile ve Katolik kilisesi sosyal yardımlarda başrole sahiptirler (Özdemir, 2005: 259).

Güney Avrupa refah rejimleri üzerine araştırmalar yapan sosyal bilimcilerin birçoğu; piyasa-devlet-aile üçlüsü olarak bilinen refah sağlayıcı mekanizmalardan aile ve akraba ilişkilerini bu modelin vazgeçilmez özelliği hatta tek başına taşıyıcısı olduğu kabul edilmektedir. Aileler sistemin dışında kalanların yani enformel düzeyde sistemle ilişkisi olanların; devlet tarafından ihmal edilmesi sonucu meydana gelen olumsuzlukları gidererek bir nevi devletin yükünü hafifletmektedir (Günel, 2008: 82).

Güney Avrupa ülkeleri olan Yunanistan, Portekiz, İtalya ve İspanya; refah uygulamaları çerçevesinde incelenirken genellikle Avrupa'nın Kuzey bölgesinin arkasından geç de olsa gittiği ve bunun sonucunda da modernleşme ya da sanayileşme bu ülkelerde daha geç işlerlik kazandığı üzerinde durulmaktadır. Oysa ki bu ülkelerin modernleşme süreçleri incelenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da; bu ülkelerin tümü otoriter ve diktatoryal yönetimlerce uzunca bir süre yönetilmiş olmalarıdır. Avrupa Birliği çerçevesinde uygulamaya konulan bazı sosyal olanaklar ülkelerdeki sosyal problemlerin çözümünde yardımcı olsa da; laiklik anlayışı çerçevesinde yürütme erkinin reforme edilmesi kilise kurumunun koruyucu özelliğini törpülerken kurumsallaşmamış olan kamusal organlar nedeniyle tüm yük aile üzerine yıkılmıştır (Moreno, 1997: 2-3).

Güney Avrupa ülkelerinin bir diğer ortak özellikleri ise; partiler arası, adaylar ve oy kullananlar arasındaki çıkar ilişkisine dayanan "clientelistic" ya da faydacı zihniyetin liyakate dayanmayan yapısı oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu ülkeler kurumsallaşmamış ulusal sağlık hizmetleri sunarken "crowding-out" etkisi olarak bilinen ve kamu kesiminin borçlanmaya giderken; özel sektörün bunu karşılarken faiz oranını belirlemesi ve üretici işlere girmektense daha risksiz olan kamuya borç vermeye istekli olması olarak tanımlanabilmektedir (Papadopoulos ve Antonios Roumpakis, 2009: 3-4).

2000'li yılların başına gelindiğinde; Güney Avrupa ülkelerinde "Clientelism" toplumun en alt kesiminden en üst kesimine kadar kendine yer bulabilen bir hale gelmiştir. OECD verilerine göre Güney ülkelerinde kamu kesimindeki ücretli çalışanlar toplam ücretli çalışanların %10'una tekabül ederken bu oran Kuzey ülkelerde %6, Batı ülkelerinde ise %7 civarında bulunmaktadır (Sotiropoulos, 2009: 416).

Sosyal koruma harcamaları 1996 yılında Avrupa Birliği ortalaması Milli hasılanın %28,7'sini oluştururken bu oran Güney Avrupa ülkelerinde %23'ler dolaylarındaydı. Sosyal harcamaların yapısı da diğer Avrupa ülkelerinden farklılık arz etmekteydi. Avrupa Birliği ülkelerinde aile ve çocuk korumaları için harcanan miktar milli hasılanın %8'i dolaylarında iken Güney Avrupa ülkelerinde bu oran %5'ler civarında bulunmaktadır (Flaquer, 2000: 3-4).

Güney Avrupa ülkelerini bekleyen ve emeklilik sistemleri ile ilgili olan bir diğer problem ise; sistemin önümüzdeki yıllarda maaş miktarlarının artacak olmasıdır. 2007-2050 yılları arasında Yunanistan'da %12,4 İspanya'da ise %6,7 oranında artış beklenirken Portekiz'de %2 olan oran İtalya'da 1995 yılında yapılan reform ile birlikte %0,4 bir azalış beklenmektedir (Carrera, 2010: 499).

2.1. Güney-kuzey Avrupa ülkelerinin istihdam yapısı

Güney Avrupa ülkelerini Avrupa'nın diğer ülkelerinden ayıran bir diğer özellik de istihdamın yapısı oluşturmaktadır. 2014 yılında Güney Avrupa ülkelerindeki toplam istihdam oranları ortalama olarak %56 olarak gerçekleşirken aynı oran AB 28 ülkelerinde %64,9 olarak gerçekleşmektedir. Toplam istihdamdaki bu farklılık kadınların istihdam oranlarında çok açık olarak göze çarpmaktadır. Güney ülkelerindeki kadın istihdam oranları %49,5 olarak gerçekleşirken; AB 28 ülkelerinde %59,6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 1. Toplam, Erkek ve Kadın İstihdam Oranları

Ülkeler (2014)	Toplam İstihdam (%)	Erkek İstihdam (%)	Kadın İstihdam (%)
AB 28	64,9	70,1	59,6
İtalya	55,7	64,7	46,8
İspanya	56	60,7	51,2
Yunanistan	49,4	58	41,1
Portekiz	62,6	65,8	59,6
Türkiye	49,5	69,5	29,5
Almanya	73,8	78,1	69,5
Fransa	64,3	67,7	60,9
Belçika	61,9	65,8	57,9
Avusturya	71,1	75,2	66,9

Kaynak: Eurostat, Employment Rates by Sex.

Özellikle 2008 ekonomik krizi ile birlikte Güney Avrupa ülkelerinde işsizlik oranları da AB 28 ülkeleri ortalamasının hayli üstünde seyretmektedir. 2014 yılı OECD verilerine göre; Yunanistan'da %26,5 olan oran İspanya'da %24,5, Portekiz'de %14,1 ve son olarak İtalya'da %12,7 olarak gerçekleşmektedir. AB 28 ülkelerinde ise bu oran %10,2 gibi Güney Avrupa ülkelerine kıyasla oldukça düşük olarak gözlemlenmektedir. Almanya'da %5 olan işsizlik oranı sırasıyla Avusturya, Belçika ve Fransa'da %5,6, %8,5 ve %10,3 ile Güneydeki komşularıyla kıyaslanamayacak kadar düşük işsizlik oranlarına gözlemlenmektedir.

Tablo 2. Kuzey-Güney Avrupa Ülkeleri İşsizlik Oranları % (2014)

Ülkeler	İşsizlik Oranları
AB 28	% 10,2
İtalya	% 12,7
İspanya	% 24,5
Yunanistan	% 26,5
Portekiz	% 14,1
Türkiye	% 9,9
Almanya	% 5
Fransa	% 10,3
Belçika	% 8,5
Avusturya	% 5,6

Kaynak: Eurostat, Total Unemployment Rate.

Tablo 3. Kuzey-Güney Avrupa Ülkelerinde Kısmi Süreli İstihdam Oranı

Ülkeler (2014)	Kısmi Süreli İstihdam Oranları %		
	Erkek	Kadın	Toplam
AB 28	8,8	32,2	19,6
İtalya	7,8	32,1	18,1
İspanya	7,7	25,5	15,8
Yunanistan	6,5	13	9,3
Portekiz	7,6	12,6	10,1
Avusturya	9,6	46,3	26,9
Belçika	8,4	41,2	23,7
Almanya	9,1	46,3	26,5
Fransa	7,4	30,5	18,6
Hollanda	26,1	76,7	49,6
Türkiye	6,4	22	11,1

Kaynak: Eurostat, Part-time Employment Rate of the Total Employment.

Ekonomik kriz dönemlerinde işsizliği azaltmada en önemli faktör olan esnek çalışma Güney Avrupa ülkelerinde Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine oranla oldukça düşük oranlarda kalmaktadır. Kadın çalışma şekli olarak da ifade edilen kısmi süreli çalışma; aile kurumunun kuzey ülkelerine göre daha merkezi bir rol oynaması ve daha katı iş mevzuatına sahip olmaları nedeniyle toplam istihdam içerisinde daha düşük oranlarda gözlemlenmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde kadınların işgücü piyasalarında varlığı da buna bağlı olarak daha düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Dünyanın ilk kısmi süreli istihdam piyasası olarak bilinen Hollanda'da 2014 yılı itibariyle kadınlarda %76,7 iken toplamda %49,6 olarak gerçekleşmekte, Almanya'da kadınlarda %46,3 toplamda %26,5 ve son olarak Avusturya'da kadınlarda %46,3 toplamda %26,9 olarak gerçekleşmektedir. Güney Avrupa ülkeleri içerisinde en yüksek kısmi süreli istihdam oranına kadınlarda

%32,1 ve toplamda %18,1 ile İtalya sahiptir. İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da sırasıyla kadınlarda %25,5, %12,6, %13 ve toplamda %15,8, %10,1, %9,3 olarak gözlemlenmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde bununla orantılı olarak işsizlik oranları da diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleşen işsizlik oranlarının daha yüksek düzeylerde gerçekleşmektedir.

2.2. Sosyal harcamalar

Sosyal Koruma Harcamaları özellikle AB ülkeleri için refah devleti vasfını kazanabilme açısından oldukça önemlidir. Sosyal koruma harcamalarının GSMH'ya oranı AB'nin genişleme stratejisi ve genel politikası açısından önemli bir göstergiyi oluşturmaktadır. Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat) sosyal koruma harcamalarını; sağlık ve bakım harcamaları, malullük harcamaları, yaşlılık (emekli maaşı dâhil) harcamaları, dul ve yetim harcamaları, aile ve çocuk harcamaları, işsizlik harcamaları, konut yardımı amaçlı harcamalar ve sosyal dışlanmaya yönelik harcamalar olarak sınıflandırmaktadır.

Emekli aylığı bağlama oranlarının diğer sistemlere göre çok cömert bir yapıya sahip olması Güney Avrupa ülkelerinde özellikle kamu kesiminde çalışanlar için çok yüksek aylıkları karşılarken; enformel sektörde çalışanlar için ise asgari geçim aylığının hem sistematik olarak dağıtılamayan hem de yoksulluk sınırının üstüne çıkamayan bir miktara sahip olması sosyal sorunların artmasına neden olmaktadır. Bu sorunu çözebilmek için ülkeler reformlar yapsalar da aradaki fark hala daha çok yüksek olmaktadır (Carrera, 2010: 488-490).

Sosyal Koruma kapsamındaki harcamaların ülkelerin GSMH'larının AB 28 ülkelerinde ortalama %29,8 ile İtalya'nın %30,2 ve Yunanistan'ın %31,2 ile AB 28 ülke ortalamasının üstünde olduğu, İspanya'nın %25,9 ve Portekiz'in %26,9 ile ortalamasının altında oldukları görülmektedir. Fakat Sosyal Koruma harcamalarının içeriğine bakıldığında aslında durumun daha karmaşık bir halde olduğu gözlemlenmektedir. Yunanistan'ın emekli harcamalarının GSMH'sının %17,5 gibi yüksek bir oranını oluşturduğu yine İtalya ve Portekiz'in sırasıyla %16,6 ve %14,8 ile AB 28 ülkelerinin üstünde oranlara sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Avrupa İstatistik Kurumu 2012 yılı verilerine göre; %31,2 ile Güney Avrupa'da en yüksek sosyal harcama oranına sahip Yunanistan'ın kişi başına ortalama harcaması ise 4.484€ gibi 6.803€ olan AB 28 ülke ortalamalarının oldukça altında olduğu gözlemlenmektedir. Aynı şekilde İspanya ve Portekiz'in de sırasıyla 4.852€ ve 3.768€ ile AB 28 ortalamasının oldukça altında olduğu yalnızca İtalya'nın 6.853€ ile AB 28 ülke ortalamasının üstünde

bir orana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte; Almanya, Avusturya, Belçika ve Fransa'nın AB 28 ülke ortalamasının üstünde kişi başı sosyal harcamalara sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 4. 2002-2012 Yıllarında Yapılan Sosyal Koruma Harcamaları

Ülkeler	Sosyal Koruma Harcamaları %			Kişi Başına €	Emekli Aylıkları %	
	2002	2008	2012		GSMH	GSMH
AB 28	%*	%27	%29,8	6.803€	2012	%13,3
AB 17	%27,3	%27,5	%30,5	7.701€		%13,5
İtalya	%25,2	%27,7	%30,2	6.853€		%16,6
İspanya	%20	%22	%25,9	4.852€		%12
Yunanistan	%24	%26,2	%31,2	4.484€		%17,5
Portekiz	%22,8	%24,3	%26,9	3.768€		%14,8
Almanya	%30,4	%28	%29,6	9.056€		%12,3
Fransa	%30,5	%33,5	%34,2	9.491€		%15
Belçika	%26,9	%28,4	%30,8	8.908€		%12,4
Avusturya	%28,9	%28,5	%30,2	9.464€		%15

Kaynak: Eurostat, Expenditure on Social Protection of GDP, Expenditures on Pensions.

Tablo 4'de görüldüğü gibi AB 28 ve AB 17 ülkelerinde 2002-2013 yıllarında sosyal koruma için gayri safi milli hasıladan ayrılan pay %29,8 ile %30,5 iken İtalya ve Yunanistan AB 28 ortalamasının üstündeyken, İspanya ve Portekiz'de ise bu oran ortalamasının altında bulunmaktadır. Sosyal koruma harcamaları kişi başına € cinsinde incelendiğinde ise; İtalya AB 28 ülkeleri ortalamasının biraz üstünde ve Yunanistan, İspanya ve Portekiz sırasıyla 4.484€, 4.852€ ve 3.768€ ile Kuzey ülkelerdeki yaklaşık 9.000€'nin oldukça altında harcamada bulunmaktadır.

Tablo 5. Kamusal Eğitim Harcama Oranları (2011)

Ülkeler	GSMH'den Ayrılan Oran
AB 28	5,3
İtalya	4,3
İspanya	4,8
Yunanistan	4,1(2006 yılı)
Portekiz	5,3
Almanya	5,0
Fransa	5,7
Belçika	6,6
Avusturya	5,8

Kaynak: Eurostat, Public Expenditure on Education Percentage of GDP.

Eurostat 2011 yılı verilerine göre; kamusal eğitim harcamalarının Gayri Safi Milli Hasılaya Oranlarını incelersek; Portekiz dışında; diğer tüm Güney Avrupa ülkelerindeki

kamusal eğitim harcamaları AB 28 ülkelerinin ortalamalarının altında kalmaktadır. Eğitim harcamalarının ülke geleceği açısından önemini göz önünde bulundurursak; Kuzey ülkelerinin GSMH'lerinin ortalama %5,8'ine karşılık Güney ülkelerinde ortalama %4,6'lık oran dikkate değer bir farklılıktır.

Tablo 6. Yaşam Süreleri ve Emeklilik Harcamaları 2013

Ülkeler	Ortalama Toplam Yaşam Süresi	Ortalama Erkek Yaşam Süresi	Ortalama Kadın Yaşam Süresi	Emeklilik Harcamaları %
AB 28	80,6	77,8	83,3	%13,3
İtalya	82,9	80,3	85,2	%16,6
İspanya	83,2	80,2	86,1	%12
Yunanistan	81,1	78,7	84	%17,5
Portekiz	80,9	77,6	84	%14,8
Almanya	80,9	78,6	83,2	%12,3
Fransa	82,4	79	85,6	%15
Belçika	80,7	78,1	83,2	%12,4
Avusturya	81,3	78,6	83,8	%15

Kaynak: European Social Statistics (2013).

Tablo 6'de görüleceği üzere Güney Avrupa'da tüm ülkelerin ortalama yaşam beklentisi 80,6 olan AB 28 ülkelerinden yüksektir. Özellikle İtalya gibi hem emekli aylıklarının GSMH içindeki payı yüksek hem de ortalama toplam yaşam süresinin AB 28 ülke ortalamasının çok üstünde olması Kuzey-Güney ayrımında sosyal koruma harcamalarının muhtevası açısından önemlidir.

Tablo 7. 2007-2050 Yılları Arasında Emeklilik Harcamalarında Değişim

Ülkeler	2007-2050 Yılları Arasında Değişim %
AB 28	%2,2
İtalya	-%0,4
İspanya	%6,7
Yunanistan	%12,4
Portekiz	%2

Kaynak: Sociologia Online.

Tablo 7'de görüleceği üzere; İtalya'da reform ile birlikte emeklilik harcamalarının 2050 yılında düşüş göstermesi beklenirken Yunanistan'da %12,4 ve İspanya'da %6,7 artış beklenmektedir. AB 28 ülkelerinde 2007'den 2050 yılına kadar emeklilik harcamalarında ortalama %2,2 artış beklenirken Portekiz'de artış %2 olarak beklenmekte ve İtalya ile birlikte emeklilik reformu sayesinde daha iyi bir durumda olacağı beklenmektedir (Carrera, 2010: 498).

2.3. Sosyal eşitlik göstergeleri

Güney ülkelerde Gini Katsayısı AB 28 ülkelerinin ve Kuzey Avrupa ülkelerinin üstünde bir değere sahiptir. Güney Avrupa ülkelerin içerisinde en iyi durumda bulunan İtalya’da Gini katsayısı 32,4 iken Kuzey ülkeler içerisinde en kötü durumda bulunan Almanya’da bu oran 30,7 olarak gerçekleşmekte ve hem AB 28 ortalamasından hem de güney ülkelerin ortalamasından daha düşük bir Gini katsayısına sahiptir.

Tablo 8. Gini Katsayıları

Ülkeler	Gini Katsayısı (2014)
AB 28	30,9
İtalya	32,4
İspanya	34,7
Yunanistan	34,5
Portekiz	34,5
Almanya	30,7
Fransa	29,2
Belçika	25,9
Avusturya	27,6

Kaynak: Eurostat, Gini Index.

3. Güney Avrupa Refah Rejimi Bağlamında Türkiye

Sosyo-ekonomik açıdan yetersiz durumda bulunan Osmanlı Devleti’nin üzerine inşa edilen Türkiye, kurulumundan bu yana devlet eliyle endüstrileşme ve ekonomik kalkınma öncelikli bir yol izlemiştir. İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan sürede kısmen başarılı olan devlet müdahalesi savaş nedeniyle sekteye uğramış ve gerçek anlamda sanayileşmeyi tamamlayamamıştır. Savaş sonrası dönemde liberal politikalar ağır basmış ve kamu sektörünün yanına özel sektörün de eklenildiği karma bir modele geçilmiştir (Koray, 2005: 142-143).

Sosyal politika uygulamalarında sanayileşme önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal politikanın uygulanabilmesi ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile doğrudan ilintili olmakla birlikte ülkelerin erken ya da geç sanayileşmeleri sosyal politikanın niteliğini belirlemektedir. Güney Avrupa ülkeleri gibi Türkiye de geç sanayileşen bir ülke olduğundan sosyal politikanın boşluğunu kurumsal olmayan ve gönüllülük esasına dayanan uygulamalar doldurmaktadır.

Türkiye’nin batı tipi modern bir sosyal devlet formuna bürünmesi 1940’larda Bismarck tipi korporatist sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Bu tip sosyal güvenlik sistemi devlet memurları ve formel olarak çalışanları prim esaslı koruma

altına alırken; formel olarak çalışmayanları ya kapsamamaktadır ya da işsizlik sigortası çoğu kez yararlanılabilecek şekilde yürürlükte değildir (Buğra, 2008: 4).

Türkiye’de kamusal sosyal harcamalar içerisinde sosyal yardımların önemi büyüktür. Sosyal yardımların daha kapsamlı ve nispeten kurumsal hale gelmesi 1986 yılında oluşturulan “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu” ile mümkün hale gelebilmiştir. Sosyal yardımların dağıtılmasında çok başlılığı engellemek ve daha verimli uygulanmasını sağlayabilmek için halk arasında “Fak Fuk Fon” olarak da bilinen bu yeni fon 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine alınarak daha kurumsal bir yapıya geçmiştir (Karagöl ve Dama, 2015: 4).

Bismarck tipi korporatist bir yapıya sahip olmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti 01/01/2012 yılı itibarıyla uzun yıllar gündemi meşgul eden Genel Sağlık Sigortası sistemine geçmiştir. Buna göre herhangi bir sosyal güvencesi olmayan tüm T.C. vatandaşları ve Türkiye’de kesintisiz olarak bir yıldan fazla ikamet eden yabancılar GSS kapsamına alınmıştır. Prim ödeme gücünde olmayanların primleri devlet tarafından karşılanırken; gelir testinin ikamet esasına göre yapılması kişilerin çalışmaması durumunda da hane halkı geliri ile doğrudan ilintili olarak borçlanmasına neden olmaktadır. Bu sorun da getirilen prim aflarıyla kısmen de olsa giderilmektedir (İSMMMO, 2012: 1-2).

Kuzey ülkelere göre kurumsal olmayan sosyal koruma uygulamaları, kilise ve aile yapısının baskın oluşu gönüllü sosyal koruma uygulamalarının en temel özelliğini oluşturmaktadır. Türkiye’nin kurumsal anlamda uygulamaya çalıştığı GSS gönüllü uygulamalardan kurumsal uygulamalara geçişin başlangıcı sayılabilir. Güney Avrupa ülkelerinde İtalya, İspanya ve Portekiz’de sağlık harcamalarının büyük bir kısmı kamusal düzlemde gerçekleştirilmekteyken, Yunanistan’da ne tam olarak prim esasına dayalı sistemden ne de tüm nüfusu kapsayan sağlık sisteminden bahsedilebilir. Kuzey Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında; Güney Avrupa ülkelerinde vatandaşların sağlık uygulamaları ve hizmetlerinden daha az memnuniyet gösterdikleri saptanmıştır (European Parliament, 1998).

2012 itibarıyla kamusal sosyal harcamaların GSMH’nin ortalama %27 olduğu Güney ülkelerine göre %13,8 ile Türkiye oldukça düşük sosyal harcama oranına sahiptir. Emeklilere ayrılan sosyal koruma harcamalarının GSMH’nin ortalama %15 olduğu Güney ülkelere göre Türkiye %8 ile daha düşük yaşlı sosyal koruma harcamasına sahiptir. Kamusal sosyal harcamalar içerisinde emekli harcamalarının bu denli yüksek

oluşu güney ülkelerinin sosyal harcama içeriği hakkında önemli bir ayrıntıyı göstermektedir.

Türkiye için 2014 ve 2015 yılları sosyal koruma harcamalarının GSMH'ye oranı bakımında herhangi bir artış beklenmemekte ve bu durum AB 28 ülkelerinin %29,8 sosyal koruma harcaması ile karşılaştırıldığında oldukça yetersiz düzeyde bulunmaktadır (Yentürk, 2006: 1-8).

Ülkelerin gelir dağılımlarının adil olup olmadığını ölçmek amacıyla kullanılan Gini Katsayıları sosyal harcamaların etkili olup olmadığını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Bir ülkede gelirin adil olarak dağılması; sosyal dışlanmanın azalmasına, sosyal barışın sağlanmasına ve ülkede refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Gini katsayıları 0 ile 1 arasında olmakla birlikte; herkesin aynı gelire sahip olduğu bir ülkede 0 iken, farklı gelire sahip grupların bulunması ile 1'e yaklaşmaktadır. Gini katsayıları dikkate alındığında; Güney ülkelerinde 34,5 olan sayı Türkiye'de 40 olarak gerçekleşmektedir. Kuzey ülkelerinde bu katsayının 30'un altında olduğu göz önüne alındığında aradaki fark daha iyi anlaşılacaktır (UN Development Programme, 2013).

Geç sanayileşmesi ve buna bağlı olarak sosyal korumayı prim esasına dayandırması ile Güney Avrupa ülkeleri ile benzer özelliklere sahip olan Türkiye; işgücü ve istihdam yapısı ile de bu ülkelere benzeşmektedir. İşgücünün cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde Türkiye; Güney-Kuzey ayrımında Güney ülkelerine daha çok benzeşmektedir. Kadınları işgücüne katılması kuzey ülkelerinde %63 dolaylarında iken, güney ülkelerinde bu oran yaklaşık %50 dolaylarında bulunmaktadır. Türkiye'de bu oran yaklaşık %30 olduğu göz önüne alındığında; Avrupa ortalamasının oldukça altında kadın işgücü oranına sahip Türkiye'nin güney ülkeleri gibi kadın istihdamı konusunda sorun yaşadığı söylenebilir.

Türkiye ile Güney Avrupa ülkelerinin istihdam ve işgücü yapılarının benzerlik gösterdiği bir diğer olgu da kısmi süreli istihdam ya da esnek çalışmadır. Kadın istihdam şekli olarak da bilinen kısmi süreli istihdam; kadınları iş piyasalarında tutabilmek için geleneksel istihdam şeklinden ayrılmaktadır. Kuzey ülkelere göre aile yapısının ve dolayısıyla kadının işgücü piyasalarındaki rolünün daha kısıtlı olması güney ülkelerinde kadınların işgücüne katılmasını nispeten engellemektedir.

Hollanda ile özdeşleşen kısmi süreli istihdam toplam istihdamın yaklaşık yarısını oluşturmaktayken; kuzey ülkelerde %25, güney ülkelerde ise %14 olarak gerçekleşmektedir. Türkiye'de kısmi süreli istihdamın toplam istihdam içindeki payının yaklaşık %11 olduğu göz önüne alınırsa; istihdam yapısının Güney Avrupa ülkeleri ile oldukça benzer özellikler sergilediği gözlemlenmektedir.

Ülkelerin kısmi süreli istihdama uygun işgücü piyasalarına sahip olmaları işsizliği azaltmada önemli bir avantaj haline gelmektedir. Güney ülkeler arasında nispeten iyi durumda bulunan İtalya ve Portekiz 2014 yılı itibariyle %10'un üstünde işsizlik oranlarına sahipken; İspanya ve Yunanistan'da bu oranlar sırasıyla % 24,5 ve %26,5 ile kuzey ülkelerin yaklaşık üç katıdır. Türkiye'de işsizlik olgusu ise Güney ülkelerden biraz daha iyi durumda ve %9,9 ile en düşük işsizlik oranına sahiptir.

SONUÇ

Esping-Andersen tarafından yapılan refah devleti sınıflandırmalarında Muhafazakâr refah modeli sınıflandırmasında kendisine yer bulan İtalya; daha sonra yapılan sınıflandırmalarda kendisine İspanya, Portekiz ve Yunanistan'la birlikte Güney Avrupa refah modelinde yer bulmuştur. Yapılan bu yeni sınıflandırmalarda; bu ülkelerin sosyal harcamaları, istihdam yapıları ve sosyal politika uygulamaları açısından birbirlerine benzemekle birlikte kuzey ülkelerden ayrıldığı ifade edilmiştir.

Kuzey-Güney ülkeleri sahip oldukları nüfusların ortalama yaşam beklentisi, cinsiyete dayalı istihdam yapıları açısından farklılık arz etmektedir. Kuzey ülkelerine nazaran ortalama yaşam beklentisi yüksek olan güney ülkelerde; buna bağlı olarak sosyal koruma harcamaları içerisinde emeklilik giderlerinin payı oldukça yüksektir.

2014 yılında Güney Avrupa ülkelerindeki toplam istihdam oranları ortalama olarak %56 olarak gerçekleşirken aynı oran AB 28 ülkelerinde %64,9 olarak gerçekleşmektedir. Toplam istihdamdaki bu farklılık kadınların istihdam oranlarında çok açık olarak göze çarpmaktadır. Güney ülkelerindeki kadın istihdam oranları %49,5 olarak gerçekleşirken; AB 28 ülkelerinde %59,6 olarak gerçekleşmiştir.

Kadın çalışma şekli olarak da ifade edilen kısmi süreli çalışma; aile kurumunun kuzey ülkelerine göre daha merkezi bir rol oynaması ve daha katı iş mevzuatına sahip olmaları nedeniyle toplam istihdam içerisinde daha düşük oranlarda gözlemlenmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde kadınların işgücü piyasalarında varlığı da buna bağlı olarak daha düşük oranlarda gerçekleşmektedir. Dünyanın ilk kısmi süreli istihdam piyasası olarak bilinen Hollanda'da 2014 yılı itibariyle kadınlarda %76,7 iken toplamda %49,6 olarak gerçekleşmekte, Almanya'da kadınlarda %46,3 toplamda %26,5 ve son olarak Avusturya'da kadınlarda %46,3 toplamda %26,9 olarak gerçekleşmektedir. Güney Avrupa ülkeleri içerisinde en yüksek kısmi süreli istihdam oranına kadınlarda %32,1 ve toplamda %18,1 ile İtalya sahiptir. İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da sırasıyla kadınlarda %25,5, %12,6, %13 ve toplamda %15,8, %10,1, %9,3 olarak

gözlemlenmektedir. Güney Avrupa ülkelerinde bununla orantılı olarak işsizlik oranları da diğer Avrupa ülkelerinde gerçekleşen işsizlik oranlarının daha yüksek düzeylerde gerçekleşmektedir.

Sosyal Koruma kapsamındaki harcamaların ülkelerin GSMH'lerinin AB 28 ülkelerinde ortalama %29,8 ile İtalya'nın %30,2 ve Yunanistan'ın %31,2 ile AB 28 ülke ortalamasının üstünde olduğu, İspanya'nın %25,9 ve Portekiz'in %26,9 ile ortalamasının altında oldukları görülmektedir. Fakat Sosyal Koruma harcamalarının içeriğine bakıldığında aslında durumun daha karmaşık bir halde olduğu gözlemlenmektedir.

Güney Avrupa'da tüm ülkelerin ortalama yaşam beklentisi, AB 28 ortalaması olan 80,6'dan daha yüksektir. Buna bağlı olarak emeklilik giderlerinin sosyal harcamalar içerisindeki payı yüksektir. Nitekim güney ülkeleri bu konuda kuzey ülkelerine göre daha kötü durumda bulunmaktadır. Yunanistan'ın emekli harcamalarının GSMH'sinin %17,5 gibi yüksek bir oranını oluşturduğu yine İtalya ve Portekiz'in sırasıyla %16,6 ve %14,8 ile AB 28 ülkelerinin üstünde oranlara sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Güney ülkelerde Gini Katsayısı AB 28 ülkelerinin ve Kuzey Avrupa ülkelerinin üstünde bir değere sahiptir. Güney Avrupa ülkelerinin içerisinde en iyi durumda bulunan İtalya'da Gini katsayısı 32,4 iken Kuzey ülkeler içerisinde en kötü durumda bulunan Almanya'da bu oran 30,7 olarak gerçekleşmekte ve hem AB 28 ortalamasından hem de güney ülkelerin ortalamasından daha düşük bir Gini katsayısına sahiptir.

Sosyal politika uygulamalarında sanayileşme önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal politikanın uygulanabilmesi ülkelerin ekonomik gelişmişlikleri ile doğrudan ilintili olmakla birlikte ülkelerin erken ya da geç sanayileşmeleri sosyal politikanın niteliğini belirlemektedir. Güney Avrupa ülkeleri gibi Türkiye de geç sanayileşen bir ülke olduğundan sosyal politikanın boşluğunu kurumsal olmayan ve gönüllülük esasına dayanan uygulamalar doldurmaktadır.

Türkiye'nin batı tipi modern bir sosyal devlet formuna bürünmesi 1940'larda Bismarck tipi korporatist sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkmasına dayanmaktadır. Bu tip sosyal güvenlik sistemi devlet memurları ve formel olarak çalışanları prim esaslı koruma altına alırken; formel olarak çalışmayanları ya kapsamamaktadır ya da işsizlik sigortası çoğu kez yararlanılabilecek şekilde yürürlükte değildir.

Türkiye'de kamusal sosyal harcamalar içerisinde sosyal yardımların önemi büyüktür. Sosyal yardımların daha kapsamlı ve nispeten kurumsal hale gelmesi 1986 yılında oluşturulan "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu" ile mümkün hale gelebilmiştir. Sosyal yardımların dağıtılmasında çok başlılığı engellemek ve daha verimli

uygulanmasını sağlayabilmek için halk arasında “Fak Fuk Fon” olarak da bilinen bu yeni fon 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesine alınarak daha kurumsal bir yapıya geçmiştir.

Bismarck tipi korporatist bir yapıya sahip olmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti 01/01/2012 yılı itibarıyla uzun yıllar gündemi meşgul eden Genel Sağlık Sigortası sistemine geçmiştir. Buna göre herhangi bir sosyal güvencesi olmayan tüm T.C. vatandaşları ve Türkiye’de kesintisiz olarak bir yıldan fazla ikamet eden yabancılar GSS kapsamına alınmıştır. Prim ödeme gücünde olmayanların primleri devlet tarafından karşılanırken; gelir testinin ikamet esasına göre yapılması kişilerin çalışmaması durumunda da hane halkı geliri ile doğrudan ilintili olarak borçlanmasına neden olmaktadır. Bu sorun da getirilen prim aflarıyla kısmen de olsa giderilmektedir.

Türkiye için 2014 ve 2015 yılları sosyal koruma harcamalarının GSMH’ya oranı bakımında herhangi bir artış beklenmemekte ve bu durum AB 28 ülkelerinin %29,8 sosyal koruma harcaması ile karşılaştırıldığında oldukça yetersiz düzeyde bulunmaktadır.

Ülkelerin gelir dağılımlarının adil olup olmadığını ölçmek amacıyla kullanılan Gini Katsayıları sosyal harcamaların etkili olup olmadığını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir. Bir ülkede gelirin adil olarak dağılması; sosyal dışlanmanın azalmasına, sosyal barışın sağlanmasına ve ülkede refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Gini katsayıları 0 ile 1 arasında olmakla birlikte; herkesin aynı gelire sahip olduğu bir ülkede 0 iken, farklı gelire sahip grupların bulunması ile 1’e yaklaşmaktadır. Gini katsayıları dikkate alındığında; Güney ülkelerinde 34,5 olan sayı Türkiye’de 40 olarak gerçekleşmektedir. Kuzey ülkelerinde bu katsayının 30’un altında olduğu göz önüne alındığında aradaki fark daha iyi anlaşılacaktır.

Ülkelerin istihdam ve işgücü yapıları incelendiği vakit benzer bir durumun varlığından söz edilebilir. Hollanda ile özdeşleşen kısmi süreli istihdam toplam istihdamın yaklaşık yarısını oluşturmaktayken; kuzey ülkelerde %25, güney ülkelerde ise %14 olarak gerçekleşmektedir. Türkiye’de kısmi süreli istihdamın toplam istihdam içindeki payının yaklaşık %11 olduğu göz önüne alınırsa; istihdam yapısının Güney Avrupa ülkeleri ile oldukça benzer özellikler sergilediği gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’nin incelenen veriler ışığında Güney Avrupa refah modeli ile birlikte anılması oldukça normal bir olgudur. Özellikle cinsiyete dayalı istihdam yapısı ile Güney ülkelerle oldukça benzer özellikler gösteren Türkiye, sosyal koruma

harcamaları incelendiğinde güney Avrupa refah modelinin oldukça altında düzeyde sosyal harcamalara sahiptir.

KAYNAKÇA

Alp, S. (2009). Refah Devleti Düşüncesinin Gelişimi ve Bir Liberal Alternatif Olarak Üçüncü Sektör, *Maliye Dergisi*, 156.

Alper, E. (2004). *Emeklilik Reformları: Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Türkiye*, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, Araştırma Raporu.

Andreotti, A. vd. (2001). Does a Southern European Model Exist?, *Journal of European Area Studies*, 9 (1).

Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika, Osmanlı Bankası Arşiv Araştırma Merkezi, (Kasım).

Carrera, L.N. vd (2010). *South-European Pension System: Challenges and Reform Prospect*, Sociologia, http://revista.aps.pt/cms/files/artigos_pdf/ART4dc418dbe8b25.pdf

Çelik, A. (2014). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye*, Kitap Yayınevi, İstanbul.

Ekin, N. (1994). *Endüstri İlişkileri*, 6. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Ersöz, H.Y. (2011). Sosyal Politikada Yerelleşme, *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*, Yayın No: 2010-99.

European Parliament (1998). *Health Care System in EU a Comparative Study*, Public Health and Consumer Protection Series, http://www.europarl.europa.eu/workingpapers/saco/pdf/101_en.pdf, Erişim Tarihi: 03.01.2016.

Eurostat. *Expenditure on Social Protection of GDP*, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, Erişim Tarihi: 11.12.2015.

Eurostat (2014). *Total Unemployment Rate by Country*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

Eurostat. *Part-time Employment Rate*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_and_Labour_force_survey_\(LFS\)_statistics](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Labour_market_and_Labour_force_survey_(LFS)_statistics)

Eurostat. *Expenditure on Social Protection of GDP*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/güney%20avrupa%20refah%20modeli/123/Social%20protection%20statistics%20-%20Statistics%20Explained.htm>

Eurostat. *Total Expenditure on Social Protection per Head of Population EUR*, http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tp_s00099&plugin, Erişim Tarihi: 21.11.2015.

Eurostat. *Expenditure on Social Protection of GDP*, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/searchdatabase>, Erişim Tarihi: 11.12.2015.

Eurostat (2006 ve 2011). *Expenditure on Educational Institutions*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_educational_institutions,_2006_and_2011_\(%C2%B9\)_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Expenditure_on_educational_institutions,_2006_and_2011_(%C2%B9)_YB15.png), Erişim Tarihi: 13.12.2015.

Eurostat. *European Social Statistics*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Life_expectancy_at_birth,_1980%E2%80%932013_\(years\)_YB15.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Life_expectancy_at_birth,_1980%E2%80%932013_(years)_YB15.png), Erişim Tarihi: 13.12.2015.

Eurostat. *Gini Index & Poverty Risk at Work*, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tessi190>, Erişim Tarihi: 13.12.2015.

Eurostat. *Total Part-time Employment Rate by Sex*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics

Eurostat (2014). *Total Unemployment Rate by Country*, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics

Ferrera, M. (2000). *Reconstructing Welfare State in Southern Europe*, www.louischauvel.org/ferrera.pdf, Erişim Tarihi: 08.12.2015.

Flaquer, L. (2000). *Family Policy and Welfare State in Southern Europe*, http://www.icps.es/archivos/WorkingPapers/WP_I_185.pdf, p: 3-4, Erişim Tarihi: 13.12.2015.

Forberg, H.S. (2012). *The Origins of Welfare State*, The Encyclopedia of Global Studies, Sage Publications.

Günel, P. *Avrupa Birliğinin Güney Avrupa Sosyal Devletine Etkisi: İspanya Örneği*, Yardım ve Dayanışma, www.sydgm.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.12.2015.

Huberman, L. (2014). *Feodal Toplumdan 20. Yüzyıla*, (Çev: M. Belge), İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul.

İSMMM (2012). *Genel Sağlık Sigortası Uygulaması ve Gelir Testi*, http://archive.ismmmo.org.tr/docs/ya/18012012_GelirTesti.pdf, Erişim Tarihi: 02.01.2015.

Karagöl, E.T. (2015). *Nergis Dama, Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar*, SETA Analiz, Aralık.

Koray, M. (2005). *Sosyal Politika*, İmge Kitapevi, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara.

Moreno, L. (1997). *The Spanish Development of Southern Welfare*, <http://digital.csic.es/bitstream/10261/2025/1/dt-9704.pdf>, 2-3, Erişim Tarihi: 13.12.2015.

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*, İTO Yayınları, İstanbul.

- Özdemir, S. (2005). Sosyal Gelişim Düzeyleri Farklı Refah Devletlerinin Sınıflandırması Üzerine Bir İnceleme, *Sosyal Siyaset Konferansları*, 49, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Özer, Z. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türk Çalışma Hayatında Esnekleştirme Politikaları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Papadopoulos, T. ve Roumpakis, A. (2009), Familistic Welfare Capitalism in Crisis: The Case of Greece, *The European Research Institute*, Working Paper Series.
- Parlak, Z. - Aykaç, M. (2004). *AB Sosyal Politikası: Refah Devletinden Avrupa Sosyal Modeline*, AB Üzerine Yazılar, SPK Yayınları.
- Sotiropoulos, D. A. (2009). Southern European Public Bureaucracies in Comparative Perspective, *West European Politics*, 27 (3).
- Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*, Alfa Yayınları.
- Şenkal, A. – Sarıipek, D.B. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (2).
- Sarıca, Ş. (2008). *Farklı Refah Devleti Modellerinde Sosyal Harcamaların Niteliği: Emek Gücünün Meta Niteliği Açısından Bir Değerlendirme*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tokol, A. (1997). *Sosyal Politika*, 2. Baskı, Bursa, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını.
- United Nations Development Programme, *Income Gini Coefficient*, Human Development Reports, <http://hdr.undp.org/en/content/income-gini-coefficient>
- Yentürk, N. (2012). *Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamaları: 2006-2013*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, Harcama İzleme Notu, Haziran.
- Wahl, A. (2011). *The Rise and Fall of the Welfare State*, (Çev: John Irons), Pluto Press, London.